

*А. В. Петраускас, О. А. Коваль,
А. О. Петраускене*

ФОРМУВАННЯ СЕРЕДНЬОВІЧНОГО ОЛЕВСЬКА ЗА ДАНИМИ АРХЕОЛОГІЧНИХ РОЗВІДОК 2009 р.

У статті розглядаються матеріали Олевського археологічного комплексу — городища, посаду та прилеглої поселенської округи у контексті вивчення проблеми генезису та розвитку середньовічного поліського міста.

Ключові слова: городище, рів, оборонні споруди, вал, посад, древлянські гради.

У вересні 2009 р. міськвиконком м. Олевськ Житомирської обл. направив до Інституту археології НАН України лист із повідомленням про збільшення за останні роки господарської та будівельної діяльності в місті та його околицях, у зв'язку з чим виникла загроза пошкодження і навіть руйнації пам'яток археологічної спадщини, та проханням провести обстеження пам'яток археологічної спадщини й встановити дату заснування міста.

У вересні-жовтні 2009 р. співробітниками Житомирської археологічної експедиції ІА НАН України проведено візуальне обстеження топографічних особливостей міста і його округи; оглянуто наявні горизонтальні та вертикальні відслонення ґрунту; проведено зачистку вертикальних відслонень ґрунту та шурфування в центрі міста; знято інструментальний план городища в ур. Бабина Гора, на його майданчику закладено пошуковий шурф; обстежено прилеглий посад городища; на північно-східній околиці міста виявлено відкрите поселення та могильник (рис. 1).

Безпосередньо в центральній частині міста відомі в науковій літературі археологічні пам'ятки відсутні. Проте наявність Свято-Миколаївського храму кінця XVI ст. вказує на те, що навколо нього мають знаходитись синхронні йому нашарування і нашарування ранішого

періоду. Зокрема, П.Г. Клепатський на підставі дослідження актових пізньосередньовічних матеріалів вважав, що місто Олевськ мало бути згадуваним ще в ярликах Вітовта, які не дійшли до нас в оригіналах [Клепатский, 2007, с. 127]. На користь цього припущення свідчать наведені дослідником дані писемних джерел, які вказують, що вже на початку XVI ст. на старому Олевському городищі виникло місце Городище із замком, торгом (раз на тиждень), корчмами та митною заставою для збирання мита [Клепатский, 2007, с. 197]. Таким чином, можна стверджувати, що церква почала зводитись вже після побудови замку та розбудови міста (замок, митниця, торг, корчма та ін.). Наведені дані свідчать, що на місці замку вже існувало «городище». Наявність подібного топоніму передбачає, як правило, наявність його археологічного еквівалента.

Згадаємо, що в сучасних межах міста, на його північно-східній околиці розташоване давньоруське городище. В.Б. Антонович, зазначав, що воно розташоване в ур. Городище [Антонович, 1901, с. 23]. На сьогодні урочище має назву Бабина Гора. Таку ж назву наводить Б. А. Звіздецький, посилаючись на польові обстеження М.П. Кучери [Звіздецький, 2008, с. 126]. Проте на ньому не зафіксовано слідів пізньосередньовічних нашарувань XVI ст. ні дослідженнями М.П. Кучери в 1970-і рр., ні нашими дослідженнями 2009 р. Відповідно, враховуючи топографічні особливості та розташування церкви, наші пошуки пізньосередньовічного замку та більш раннього городища на його місці були зосереджені в центральній частині міста¹.

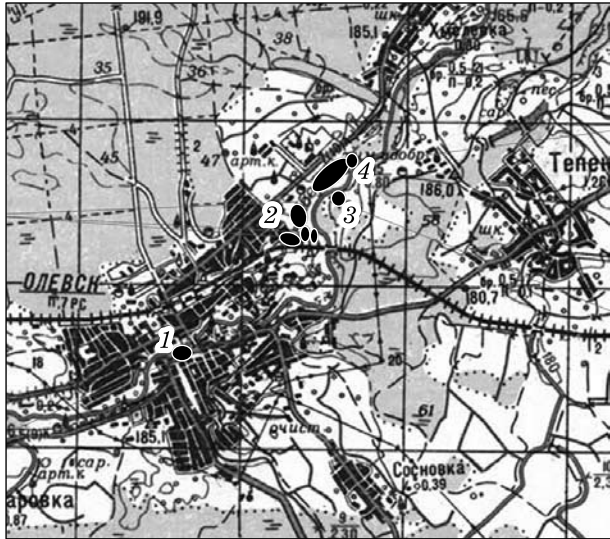

Рис. 1. Археологічні пам'ятки обстежені в м. Олевську: 1 — багатопоселення (ранній залізний вік — пізніє середньовіччя) у центрі міста; 2 — давньоруське городище та примикаючі до нього 3 ділянки посаду; 3 — курганний могильник давньоруського часу; 4 — багатопоселення з матеріалами доби бронзи — Київської Русі

З метою встановлення стану збереженості культурного шару та уточнення його культурно-хронологічної належності проведено ретельний візуальний огляд поверхні в центральній частині міста вздовж правого та лівого берегів р. Уборть. Лівий берег річки більш похилий, у центральній частині практично без відслонень. У топографічному відношенні перспективний для розташування поселень відкритого типу. Правий берег більш стрімкий, майже впритул підходить до річки. Огляд відслонень ґрунту на схилах правого берега р. Уборть у центрі міста археологічних нашарувань не засвідчив. Натомість зафіксовано значну кількість знахідок сучасного побутового та будівельного сміття. Зважаючи на це, проведено зачистку горизонтальних відслонень ґрунту на верхній кромці першої надзаплавної тераси правого берега р. Уборть біля автомобільного мосту через річку, а також закладено пошуковий шурф біля Свято-Миколаївського храму (рис. 2).

У центральній частині міста на правому березі р. Уборть біля мосту між приміщенням податкової інспекції та магазином із продажу мобільних телефонів зроблено горизонтальну зачистку схилу (рис. 2). Зачистка отримала умовну назву «шурф 1». Схил, за словами місцевих мешканців, утворився внаслідок будівництва мосту та дороги через нього в 1970-і рр.

ною думкою В.К. Козюби, його розташуванню топографічно відповідає мисовидний виступ високої правої берегової тераси р. Уборть за декілька сот метрів нижче за течією від автомобільного мосту через річку. Пошуки археологічних залишків «Городища» будуть продовжені в 2010 р.

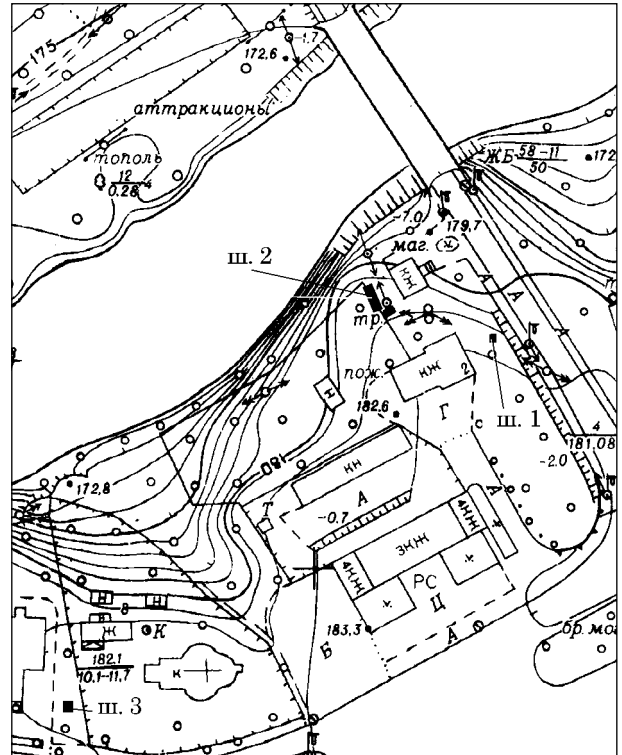

Рис. 2. Розміщення шурфів 1—3 у центральній частині м. Олевськ

та, частково, внаслідок спорудження будівлі магазину, яка дещо розширила схил, утворений дорогою, у напрямку на південний захід (до приміщення податкової інспекції). За повідомленням господаря магазину та мешканців міста саме в цьому місці під час будівництва дороги та підрізки схилу в ході спорудження магазину зафіксовано фрагменти кам'яної кладки на вапняковому розчині. З метою уточнення культурно-хронологічної належності археологічних нашарувань та стану збереженості культурного шару зроблено горизонтальну зачистку похилої частини схилу.

У результаті в межах зачистки виявлено фрагмент кладки з природного гранітного каміння пласкої форми на вапняковому розчині розмірами $0,6 \times 1$ м, який розчищено на висоту 0,4 м. На каменях із верхнього ряду та на деяких каменях, що зафіксовані поруч, збереглися частини поверхні цегли червоного кольору, яка прикипіла до вапнякового розчину. Не виключено, що вказана частина кам'яного масиву могла бути нижньою частиною фундаменту будівлі зі стінкою, яка складалася з глиняної цегли. Вірогідно, саме сліди цієї цегли, яка була пізніше розібрана, зафіксовані в залишках вапнякового розчину на каменях кладки.

У заповненні зачистки-шурфа матеріал із верхніх та нижніх нашарувань практично тождий. У ньому представлено шматки каміння, маленькі шматки глиняної обпаленої цегли червоного кольору, шматки вапнякового розчину. Речові знахідки представлено залізними

цвяхами круглими в перетині, залізною клямкою та підковою, шматками сучасних банок для зберігання будівельних хімікатів, шматками віконного скла та фрагментами стінок і дещо скляних посудин. Окрім цього, виявлено череп та кістки собаки. Монетні знахідки представлено срібною монетою 1894 р. Виявлено також декілька фрагментів гончарних посудин XIX ст., вкритих зсередини прозорою поливою, фрагмент червоноглиняної кахлі без орнаменту з румпою, уламок малоформатної цегли; фрагменти гончарних пізньосередньовічних посудин. Серед знахідок також представлено шматок шлаку від отримання заліза сиродутним способом. На нижньому горизонті зачистки зафіксовано шматок сучасного гумового взуття, що вказує на перевідкладений характер на шарувань у межах шурфу 1. Вірогідно, що це пов'язано з будівельними роботами по зведенню автомобільного мосту через р. Уборть.

В напрямку на Північ від шурфу № 1 майже впритул до схилу правого берега р. Уборть проведено зачистку стінки будівельного котловану. Довжина розрізу 8,4 м, висота розрізу 0,5—1,5 м. Верхній шар 0—0,4 м представлений сірим гумусованим супіском із включенням значної кількості сучасного побутового та будівельного сміття. У південно-східній частині розрізу зафіксовано заповнення котловану споруди. Під час зачистки її профілю в нижніх шарах на глибині 1,5 м виявлено шматки силікатної цегли, які утворювали правильний ряд — кладка (?). Слід зазначити, що в заповненні споруди новітнього часу та сучасного періоду зафіксовані фрагменти жовто-глиняних кахлів із штапованим рослинним орнаментом XVIII—XIX ст. та один фрагмент вінця гончарної посудини пізньосередньовічного — новітнього періоду, що вказує на наявність поруч пізньосередньовічних об'єктів.

Шурф 3 закладено поруч із Свято-Миколаївським храмом 1596 р. Зазначимо, що впритул до стіни храму розташований кам'яний хрест специфічної форми. Його кінці підокруглі, їх довжина дорівнює ширині, чи навіть менше ніж ширина. Зі східної сторони на ньому вибито заглиблення у вигляді хреста, а із західного боку вибито рельєфний хрест. Подібної форми хрест вмуровано в прибудову до храму. На його видимій західній стороні вибито напис латинськими літерами.

Шурф розмірами 1 × 1 м, орієнтований стінками за сторонами світу, закладено в центральній частині міста на вільній від забудови ділянці за 5 м на захід від паркану, який оточує територію Свято-Миколаївського храму. Глибина до материка 0,75 м. Верхній шар 0—0,15 м — сучасне будівельне та побутове сміття — бита силікатна цегла, залізний дріт, шифер. Від 0,15 до 0,5 м залягав шар темно-сірого супіску зі знахідками пізньосередньовічного періоду. Нижче залягав сірий супісок, у яко-

му виявлено декілька фрагментів ранньогончарної кераміки та фрагмент ліпної посудини. Пізньосередньовічні знахідки представлені фрагментами скляних посудин, виготовлених із гутного скла, з патинованою поверхнею, фрагментами гончарних посудин, поверхня деяких із них вкрита прозорою жовтуватою поливою. Особливий інтерес представляють знахідки, які походили з нижнього горизонту. Серед них фрагмент стінки ліпної посудини другої половини I тис. до н. е.; фрагменти стінок гончарних посудин давньоруського часу з виразними ознаками складу формувальної маси, випалювання, обробки поверхні, які дозволяють віднести їх до групи ранньогончарної кераміки, яка датується IX — початком X ст.; декілька фрагментів стінок гончарних посудин давньоруського часу XI—XII ст., один з яких прикрашений горизонтальним врізним орнаментом. Виявлена пам'ятка отримала умовну назву Олевськ-1.

Особливістю висвітлення городища в ур. Бабина Гора на околиці м. Олевська у науковій літературі є наявність різних поглядів на його хронологічну належність та його конструктивні особливості, що, вірогідно, пояснюється як різними методичними засадами, так і тим, що серед дослідників лише М.П. Кучера особисто провів ретельне обстеження пам'ятки та склав її план.

Перші відомості про городище в м. Олевську в ур. Бабина Гора опубліковані в «Археологической карте Волынской губернии» В.Б. Антоновича, який зазначав, що за 2,5 версти від містечка в ур. Городище є городище круглої в плані форми [Антонович, 1901, с. 23].

Я.В. Яроцький, проводячи дослідження курганних груп вздовж течії р. Уборть, зазначав, що на північний Схід від м. Олевськ біля безіменного струмка, який впадає до Уборті, за 100 сажнів від лівого берега річки знаходиться на підвищенні невелике кругле городище, обнесене одиночним валом із в'їздом на північно-західному боці [Яроцький, 1903, с. 186].

Ю.В. Кухаренко зазначав наявність городища біля міста Олевськ у зводі археологічних пам'яток Полісся. На карті розташування пам'яток дослідник помилково розмістив його на правому березі р. Уборть [Кухаренко, 1961, с. 39].

У 1970-і рр. городище обстежив М.П. Кучера. Він склав окомірний план городища, виділив та описав його складові елементи: рів, вал, в'їзд на городище, западину колодязя; оглянув і прошурфував майданчик та прилеглий із західного боку посад. За виявленими матеріалами він відніс його та прилеглий посад до IX—XI ст. У своїй узагальнюючій праці дослідник датував городище IX—X ст. Зазначимо, що дані наведені М.П. Кучерою найбільш повні та інформативні, оскільки базуються на результатах особистого візуального обстеження та результатах

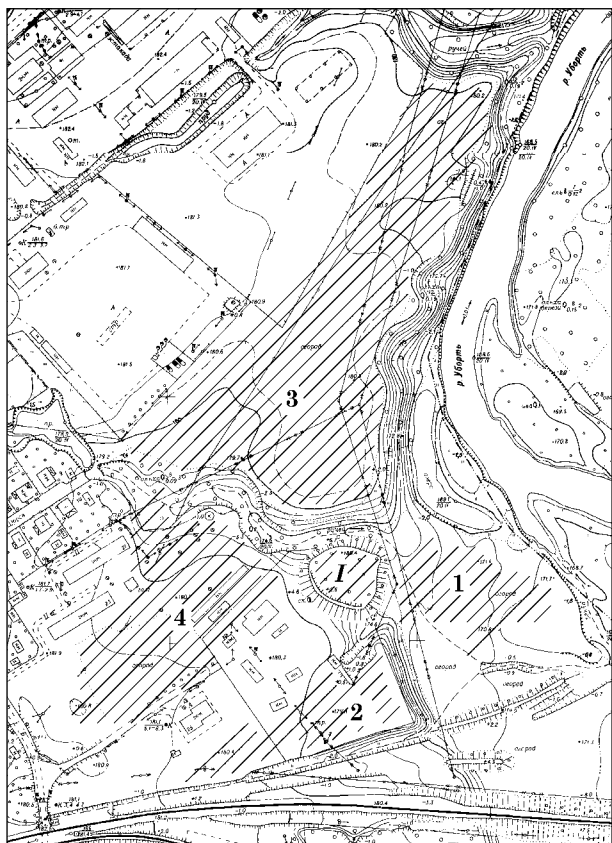

Рис. 3. План городища в ур. Бабина Гора (I) та прилеглого до нього посаду (ділянки 1—3)

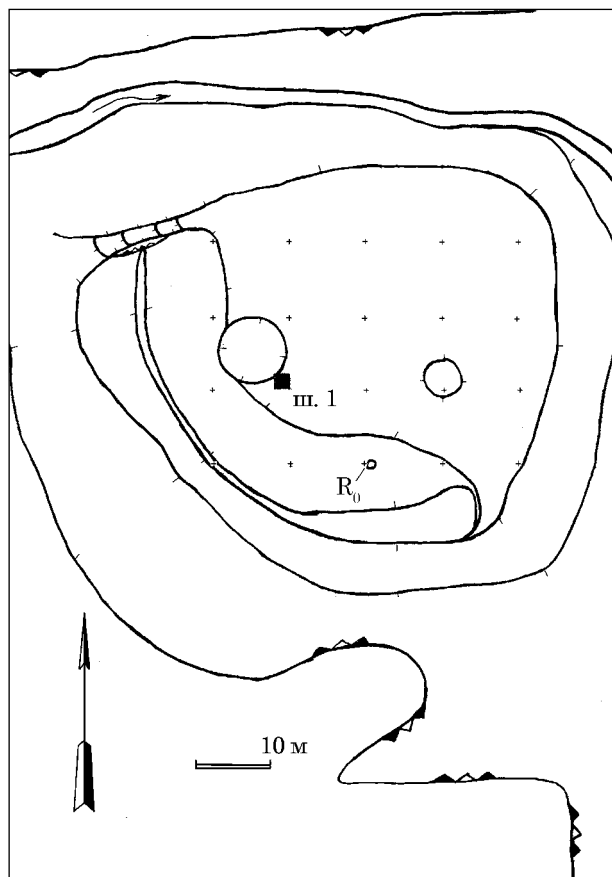

Рис. 4. План городища в ур. Бабина Гора

шурфування пам'ятки [Кучера, 1982, с. 72—82; 1999, с. 196].

О.В. Куза, спираючись на повідомлення В.Б. Антоновича та Ю.В. Кухаренка, необґрунтовано датував городище XII—XIII ст. Зауваження дослідника про те, що городище з усіх боків обнесено валом теж не відповідає реальній конструкції пам'ятки [Куза, 1996, с. 168].

Б.А. Звіздецький, користуючись результатами досліджень М.П. Кучери, помилково зазначив, що городище майже «з усіх боків» оточено водами р. Уборть та її приток [Звіздецький, 2008, с. 126]. У дійсності лише північний та, частково, північно-східний край городища оточений безіменним струмком.

Наведені відомості різних дослідників, вочевидь, дають різну картину конструктивних особливостей городища, його топографії та датування. З метою уточнення конструктивних та культурно-хронологічних характеристик пам'ятки проведено візуальне обстеження, знято інструментальний план, закладено пошуковий шурф.

Городище в ур. Бабина Гора займає мисовидний виступ берегової тераси правого берега р. Уборть, який зі східного боку виходить до її заплави. З півночі він обмежений долиною струмка, який впадає до Уборті (рис. 3; 4). З південного боку городище обмежене яром зі стрімкими схилами, який виходить до заплави.

Південно-західний бік городища відділений від напольної сторони широким сильно заплалим ровом. Висота над заплавою приблизно 5—7 м. Сліди рову з напольного боку не простежуються. Майданчик городища має підтрикутну форму, що обумовлено природною прямою лінією берегової кромки правого берега струмка (права притока р. Уборть), який утворює північний край майданчика городища, та майже прямою лінією правого корінного берега р. Уборть, що утворює східний край майданчика. Натомість М.П. Кучера вважав, що воно має «круглу» в плані форму [Древнерусские поселения Среднего Поднепровья, 1984, с. 29], що, відповідно, передбачає інший спосіб зведення городища та його соціально-політичну і хронологічну належність. Розміри майданчика — 44 × 54 м. Площа майданчика городища становить 0,14 га.

Штучне втручання будівельників городища до природного рельєфу ми можемо зафіксувати лише з південно-західного боку, де зроблено оборонний рів, який відокремив мисовидний виступ від корінного берега (рис. 4). Довжина рову — 70 м, ширина складає 9—20 м, глибина — 0,7 м. Земля з рову була, вірогідно, використана для зведення валу, який півколом проходить по південно-західному краю городища. Висота валу з боку майданчика становить 2,4—3,4 м, протяжність валу — 66 м, ширина — 14—20 м. Сторона звернута в бік рову

крутіша, а звернута до майданчика більш похила. Верхня кромка валу дуже вузька, майже підтрикутної в перетині форми, особливо в центральній частині. Подібна форма валу могла утворитися внаслідок використання дерев'яної основи валу у вигляді клітей, оскільки у разі використання городень для основи валу він мав би набути після руйнації більш симетричної в перетині форми [Кучера, 1999, с. 67—72].

У південній частині верхня кромка майданчика валу більш пласка внаслідок зведення військової траншеї, западина якої добре прослідковується вздовж східного краю майданчика городища.

В'їзд на городище, згаданий Я.В. Яроцьким та зафіксований і нанесений на план М.П. Кучерою, знаходиться в крайній північно-західній частині городища на місці, де оборонний рів виходить до каньйону струмка, який омиває північний край городища [Древнерусские поселения Среднего Поднепровья, 1984, с. 29]. Він ледь вигнутим півколом, оминаючи край валу, піднімається по краю городища. Довжина підйому — 20 м, ширина — 2 м. Вірогідно, що в'їзд не проходив через дно рову і в цьому місці могла бути дерев'яна конструкція для перетину рову. У давньоруському літописі ми маємо згадки «моста» через рів у літописному Вручії [Ипатьевская летопись, 2001, с. 15].

На майданчику городища впритул до валу знаходиться западина, яка на думку М.П. Кучери могла утворитися внаслідок заповнення котловану колодязя [Древнерусские поселения Среднего Поднепровья, 1984, с. 29] (рис. 4). Діаметр западини — 9 м, глибина — 0,3 м. Поверхня майданчика майже рівна, задернована.

З метою уточнення культурно-хронологічної належності городища в його центральній частині закладено пошуковий шурф розмірами 2 × 2 м, стінками орієнтований за сторонами світу (рис. 4). Глибина культурного шару становить 0,2—0,25 м. М.П. Кучера під час шурфовки зафіксував у різних місцях городища потужність культурного шару від 0,15 до 0,6 м [Древнерусские поселения Среднего Поднепровья, 1984, с. 29]. Заповнення в межах шурфу однорідне, представлене сірим супіском зі значною кількістю дрібного природного каміння. Знахідки виявлені в ході дослідження представлені шматками залізного шлаку від отримання заліза сиродутним способом; фрагментами стінок гончарних посудин давньоруського часу та фрагментом шийки посудини пізньосередньовічного часу.

Посад городища складається з чотирьох ділянок, які топографічно відокремлені одна від одної. Три з них (1, 2 та 3) виявлені дослідженнями Житомирської археологічної експедиції в 2009 р. Ділянка 1 розташована на підвищенні в заплаві р. Уборть на схід від городища. Поверхня задернована і лише частково розорюється приватними городами. Знахідки представлено фрагментом стінки гончарної по-

судини давньоруського часу та стінками пізньосередньовічних посудин. Розміри ділянки 80 × 120 м (0,96 га). За даними Я.В. Яроцького на північний схід від городища на лівому березі р. Уборть знаходилось урочище «Новина», де на підвищенні він зафіксував 2 кургани давньоруського часу й дослідив їх шляхом розкопок.

Ділянка 2 розташована на південь від городища й відокремлена від нього та ділянки 4 природним ярмом. Вона займає край першої надзаплавної тераси р. Уборть. З південного боку вона обмежена схилом, утвореним внаслідок будівництва залізничної дороги Київ—Рівне. Поверхня частково задернована, частково зайнята городами та будівлями. Площа розповсюдження культурного шару 60 × 200 м (1,2 га). Серед знахідок виявлено фрагменти стінок ранньогончарних посудин IX — початку X ст. із характерним багаторядним хвилястим орнаментом.

Ділянка 3 розташована на північ від городища й відокремлена від нього та ділянки 4 струмком (права притока р. Уборть). Вона займає край першої надзаплавної тераси правого берега р. Уборть. Площа розповсюдження культурного шару становить 80—160 × 400 м (4,8 га). Поверхня розорюється. Серед знахідок представлені фрагменти стінок ліпних посудин доби бронзи — раннього залізного віку; фрагмент вінця ліпної посудини, яка за особливостями профілювання верхнього краю може бути віднесена до старожитностей празько-корчацької культури третьої чверті I тис. н. е.; кераміка райковецької культури; фрагменти стінок та вінець ранньогончарного посуду IX — початку X ст.; стінки гончарних давньоруських посудин, що можуть бути попередньо датовані XI—XII ст.

Ділянка 4 розташована на захід від городища й відокремлена від інших частин посаду струмком та природним ярмом. Займає край першої берегової тераси правого берега струмка (права притока р. Уборть). Площа розповсюдження культурного шару становить 120 × 200 м (1,4 га), що відповідає розмірам цієї частини посаду, які зафіксував М.П. Кучера під час обстеження в 1975 р. [Древнерусские поселения Среднего Поднепровья, 1984, с. 29]. Поверхня зайнята житловими та господарчими спорудами та частково розорюється. Знахідки представлено стінками гончарних давньоруських посудин.

Таким чином, площа посаду городища може становити близько 8 га, а виявлені матеріали засвідчують наявність на даному місці відкритих селищ із третьої чверті I тис. н. е.

Під час обстеження північно-східної околиці міста виявлено відкрите багатошарове поселення Олевськ-2 та курганний могильник.

Як відомо, Я.В. Яроцьким під час археологічних обстежень місцевості в 1902 р. навколо міста зафіксовано три групи курганів. Перша вже згадувана в ур. Новина навпроти городища [Яроцкий, 1903, с. 186]. Навіть за дещо суперечливими прив'язками автора (відповідно ним

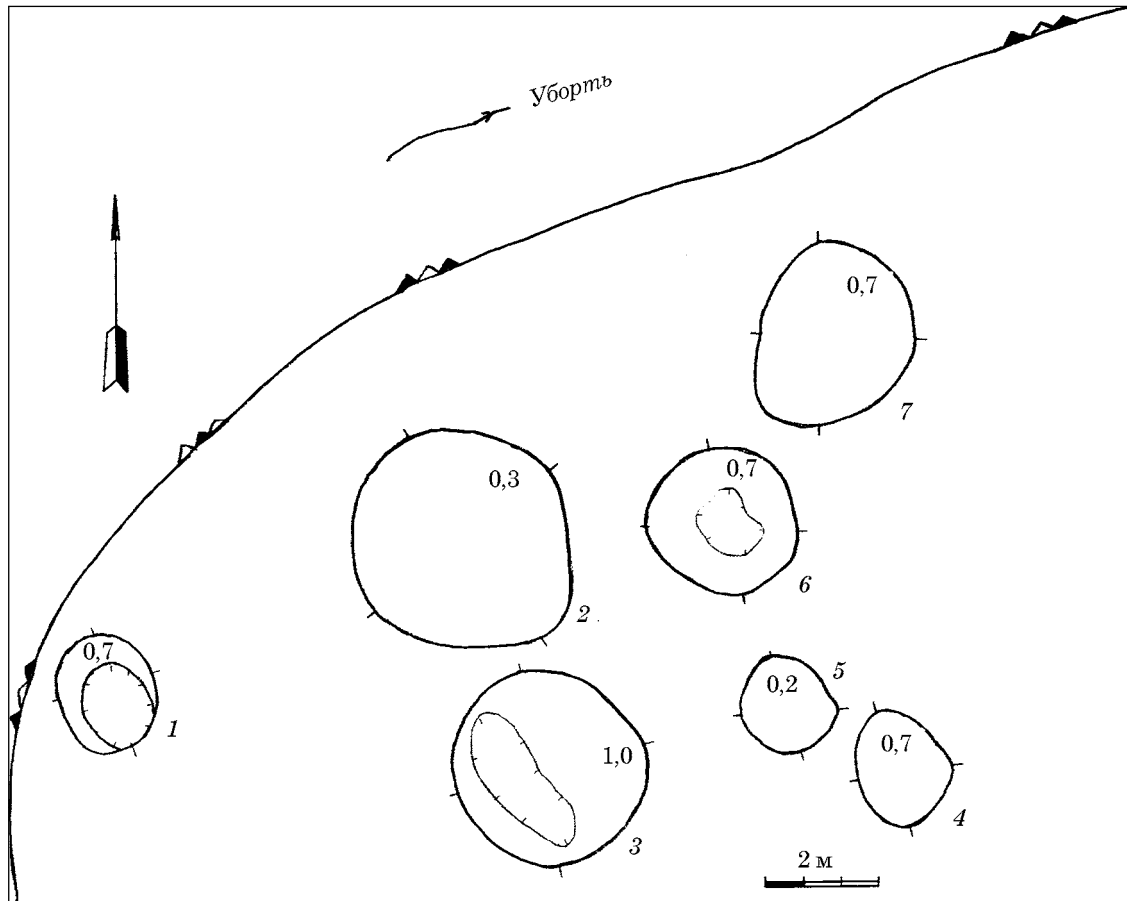

Рис. 5. План курганного могильника на околиці м. Олевськ

могильник мав би знаходитись за 20 саженив на північний схід від городища) могильник із двох насипів, як вже зазначалось, мав би знаходитись між городищем та річкою на місці зафіксованої посади (ділянка 1). Проте під час ретельного обстеження даної місцевості, слідів курганів не зафіксовано.

Ще одна група насипів навпроти городища та курганів в ур. Новина зафіксована та розкопана Я.В. Яроцьким в ур. Довга Нива на відстані 70 саженив від лівого берега р. Уборть [Яроцький, 1903, с. 187]. Залишків насипів у даній місцевості під час археологічної розвідки 2009 р. не виявлено.

Курганний некрополь, зафіксований Я.В. Яроцьким між с. Тепениця та м. Олевськ в ур. Під Одрами, може бути з певною мірою співвіднесений із курганним могильником, виявленим і обстеженим у ході наших розвідок 2009 р. [Яроцький, 1903, с. 174—193].

Курганний могильник розташований на північно-східній околиці м. Олевськ за 0,7 км на південний схід від автодороги Олевськ—Копище навпроти старих приміщень льонозаводу. Він займає домінуючу висоту на краю правого високого берега р. Уборть (рис. 1; 5). Поверхня зайнята сосновим лісом. Навколо могильника з північного боку — поле, яке розорюється, а з півдня він обмежений закинутими полями, що

поступово заростають і перетворюються на луг. На території могильника збудована дерев'яна бесідка для відпочинку.

Площа могильника становить 48 × 30 м. Всього зафіксовано 7 насипів. Вірогідно, що частина насипів виходила на поле й була знищена оранкою. Кургани 1, 3 та 6 мають сплюснену вершину насипу чи помітні заглиблення — сліди розкопок Я.В. Яроцького [1903, с. 174—193] чи пограбування скарбошукачами. Діаметр курганів від 3,5 до 12 м. Висота — від 0,2 до 1 м (рис. 5).

За повідомленням краєзнавця М.І. Брицуна на полі, яке прилягає до могильника, виявлені знахідки ліпної «слов'янської» кераміки.

Олевськ—2 — багатошарове поселення відкритого типу доби бронзи, раннього залізного віку, другої половини I тис. н. е., Київської Русі та пізнього середньовіччя (рис. 1). Розташоване на північно-східній околиці м. Олевськ на відстані 300 м на південний схід від автодороги Олевськ—Копище навпроти бувшого льонозаводу. Розташоване на схилах лівого похилого берега р. Уборть. Поверхня розорюється під приватні городи. З південного заходу та північного сходу пам'ятку обмежують чагарники та лісові насадження. Знахідки виявлені на всій розорюваній площі шириною приблизно 150 м та довжиною близько 700 м.

Знахідки представлені фрагментами стінок та вінець ліпних посудин доби пізньої бронзи — раннього залізного віку; фрагментом вінця ліпної посудини другої половини I тис. н. е. (?) з косими насічками по краю вінця; фрагментами стінок, денець та вінець гончарних давньоруських посудин IX — початку X ст.; та фрагментами стінок і вінець гончарних посудин доби пізнього середньовіччя.

Підводячи підсумки досліджень 2009 р., значимо, що на території міста та його околиць виявлено поселення періоду бронзи — раннього залізного віку, що свідчить про освоєння даної території з давніх часів. У давньоруський період у межах міста в ур. Бабина Гора виникло укріплене городище з матеріалами IX—X ст., оточене з усіх боків синхронним неукріпленим посадом. У цей же час функціонували синхронні поселення відкритого типу, виявлені в центрі міста та на північний схід від городища.

Слід наголосити, що як на посаді городища, так і на оточуючій його поселенській окрузі (на всіх без винятку поселеннях) зафіксовані знахідки ліпних посудин, які можуть бути датовані третьою чвертю — другою половиною I тис. н. е. Наявність цих матеріалів, може вказувати на те, що городище в ур. Бабина Гора виникло як центр поселенської округи, що склалася набагато раніше від виникнення городища. Враховуючи наявність на посаді городища і в центрі міста знахідок XI—XII ст., та матеріалів пізнього середньовіччя можна досить впевнено стверджувати, що життя в межах міста з IX ст. не переривалось. Не можна виключати можливості формування міста з декількох городищенських центрів. Для остаточного визначення точного часу виникнення городища, наявності укріплень на пізньосередньовічній частині міста, необхідне продовження дослідження пам'яток міста шляхом археологічних розкопок.

Антонович В.Б. Археологическая карта Волынской губернии // Тр. XI АС. — М., 1901.

Древнерусские поселения Среднего Поднепровья (археологическая карта) / М.П. Кучера, О.В. Сухобок, С.А. Беляева и др. — К., 1984.

Звіздецький Б.А. Городища IX—XIII ст. на території літописних древлян. — К., 2008.

Ипатьевская летопись. / Русские летописи. — Рязань, 2001. — Т. 11.

Клепатский П.Г. Очерки по истории Киевской Земли. Литовский период. — Біла Церква, 2007.

Куза А.В. Древнерусские городища X—XIII вв. Свод Археологических памятников. — М., 1996.

Кухаренко Ю.В. Средневековые памятники Полесья. — М., 1961 (САИ. — Вып. ЕД).

Кучера М.П. Нові дані про городища Житомирщини // Археологія. — 1982. — Вип. 41. — С. 72—82;

Кучера М.П. Слов'яно-руські городища VIII—XIII ст. між Саном та Сіверським Дінцем. — К., 1999.

Яроцкий Я.В. Могильники по среднему течению р. Уборти // Археологическая летопись Южной Руси. — 1903. — С. 174—193.

*А. В. Петраускас,
А. А. Коваль, А. А. Петраускене*

ФОРМИРОВАНИЕ СРЕДНЕВЕКОВОГО ОЛЕВСКА ПО ДАННЫМ АРХЕОЛОГИЧЕСКИХ РАЗВЕДОК 2009 г.

Феномен средневекового полесского города постоянно привлекал внимание отечественных и зарубежных исследователей. Изучение генезиса и дальнейшего развития древлянских градостроительств — путь к пониманию глубинных проблем формирования древнерусского государства. Олевское городище представляет именно такой пример типичного древлянского городища, которое постепенно перерастает в развитый средневековый город.

*A. V. Petrauskas, O. A. Koval,
A. O. Petrauskene*

FORMING OF THE MEDIEVAL OLEVSK ACCORDING TO THE ARCHAEOLOGICAL RECONNAISSANCE 2009

The phenomenon of medieval city in Polissya have always drew attention of both native and foreign researchers. Drevlyan stronghold genesis and its further germination study is the path to understand and underline problems of ancient Rus state formation. The Olevsk stronghold is the example of typical Drevlyanian settlements, which gradually developed into medieval city.